

SANSKRIT

संस्कृतम्

(209)

समय : होरात्रयम् ।

[पूर्णाङ्काः – 100]

- निर्देशाः (1) अस्मिन् प्रश्नपत्रे द्विचत्वारिंशत् प्रश्नाः सन्ति ।
(2) प्रत्येकम् प्रश्नस्य समक्षम् अङ्काः सूचिताः ।
(3) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः ।

खण्ड – क

1. एकदा बोपदेवः परीक्षायां _____ न अभवत् । 1
(A) प्रविष्टः (B) सफलः
(C) विफलः (D) अनुत्तीर्णः
2. मकरस्य मित्रं प्रतिदिनं कीदृशानि फलानि खादति ? 1
(A) अम्लानि (B) मधुराणि
(C) तिक्तानि (D) पक्वानि
3. इन्द्रियाणि कदा पीडितानि अभवन् ? 1
(A) चक्षुः निर्गमनकाले (B) श्रोत्र निर्गमनकाले
(C) प्राण निर्गमनकाले (D) मनसः निर्गमनकाले
4. मत्स्यजीविनः कदा मत्स्यसंक्षयं करिष्यन्ति ? 1
(A) सायंकाले (B) मध्याह्ने
(C) प्रभातसमये (D) अपराह्ने
5. असुराणां शस्त्रेभ्यः भीता सुरेन्द्रवाहिनी _____ अकरोत् । 1
(A) पलायनम् (B) पराङ्मुखम्
(C) पराश्रयणम् (D) परामर्शम्

6. लीलावती भास्कराचार्यस्य _____ आसीत् । 1
- (A) पत्नी (B) पुत्री
(C) भगिनी (D) सेविका
7. गुरुगतां विद्यां कः अधिगच्छति ? 1
- (A) जिगमिषुः (B) मुमुक्षुः
(C) शुश्रूषुः (D) मुमूर्षुः
8. 'अहमपि मनोयोगेन पठिष्यामि' – अत्र पठिष्यामि इत्यस्मिन् कः लकारः ? 1
- (A) लट् (B) लङ्
(C) लृट् (D) लोट्
9. ते मनसा ध्यायन्तः जीवन्ति अत्र 'मनसा' पदस्य मूलशब्दः कः ? 1
- (A) मनः (B) मनस्
(C) मानस् (D) मानुष
10. रिक्तस्थाने किं भविष्यति ? 1
- “सर्वेन्द्रियाणि संयम्य _____ पतितो जनः ।”
- (A) सिंहवत् (B) बकवत्
(C) हंसवत् (D) शशकवत्
11. (i) ऋष्यमूकपर्वते रामः केन सह अमिलत् ?
(ii) तत्र सः कस्य वधाय समयः कृतः ? 1 + 1 = 2
12. (i) शक्रस्य कीर्तिं लक्ष्मीं च असहमानाः के ईर्ष्यालवः जाताः ?
(ii) कर्तव्यनिष्ठः जनः जीवने किं प्राप्नोति ? 1 + 1 = 2
13. (i) शक्रस्य असुरसैन्येन सह कुत्र रणः प्रारब्धः ?
(ii) मकरी जंबुफलानि खादित्वा कम् आनेतुं कथयति ? 1 + 1 = 2

14. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नान् उत्तरत - 1 × 3 = 3
- लवः - (सोन्मादम्) आः कथम् अनुकम्पते नाम ? (ससम्भ्रमं विचिन्त्य) भवतु जृम्भकास्त्रेण तावत् सैन्यानि संस्तम्भयामि । (इति नाट्येन मुंचति) ।
- सुमन्त्रः - अये ! किमिदानीं सैन्यघोषाः प्रशान्ताः । वत्स, मन्ये कुमारेण जृम्भकास्त्रं प्रयुक्तमिति ।
- चन्द्रकेतुः - अत्र कः संदेहः । पश्यतु सैन्यम् चित्रलिखितमिव अस्पन्दम् आस्ते । अतोऽजितवीर्यं जृम्भकास्त्रमेवेदम् ।
- सुमन्त्रः - कुतः पुनरस्य जृम्भकस्य प्राप्तिः ।
- चन्द्रकेतुः - भगवतः प्राचेतसादिति मन्यामहे ।
- प्रश्नाः**
- (i) लवः केन सैन्यानि संस्तम्भयति ?
- (ii) सैन्यम् किमिव अस्पन्दम् जातम् ?
- (iii) जृम्भकास्त्रस्य प्राप्तिः कुतः जाता ?
15. कस्यचिदेकस्य चरित्रचित्रणं पंचवाक्येषु संस्कृतेन कुरुत । 1 × 5 = 5
- कण्वः अथवा शकुन्तला
16. प्रश्नान् उत्तरत -
- (i) यः क्रोधं वशीकरोति सः कीदृशः नरः ? 1
- (ii) त्रिपथगा नदी का उच्यते ? 1
17. (i) मरिष्यतः मनुष्यस्य किम् मित्रम् ? 1
- (ii) हलवाहकेषु कृषकेषु कस्य निवासः अस्ति ? 1
18. आत्मवत् सर्वभूतानि पश्यतोऽस्य पदानुगाः । 1 + 1 = 2
- गुणैः परवशीभूता व्यवर्धन्त सहस्रशः ॥
- (i) महात्मनः अनुयायिनः सर्वभूतानि कथं पश्यन्ति ?
- (ii) कैः प्रभाविताः सहस्रशः व्यवर्धन्त ?
19. नाप्सु मूत्रं पुरीषं वा ष्ठीवनं वा समुत्सृजेत् । 1 + 1 = 2
- अमेध्यालिप्तमन्यद्वा लोहितं वा विषाणि वा ॥
- (i) कुत्र ष्ठीवनं न समुत्सृजेत् ?
- (ii) अमेध्यालिप्तं जलेषु समुत्सर्जनेन जलं कीदृशं भवति ?
20. अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत - 1 × 3 = 3
- हिताशीस्यान्मिताशी स्यात् कालभोजी जितेन्द्रियः ।
- पश्यन् रोगान् बहून् कष्टान् बुद्धिमान् विषमाशनात् ॥
- प्रश्नाः**
- (i) मिताशी इति शब्दस्य कः अर्थः ?
- (ii) भोजनं कदा कुर्यात् ?
- (iii) विषमभोजनात् किं भवति ?

21. निम्नलिखितश्लोकस्य अन्वये रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत - $1 \times 3 = 3$
छायामन्यस्य कुर्वन्ति तिष्ठन्ति स्वयमातपे ।
फलान्यपि परार्थाय वृक्षाः सत्पुरुषा इव ॥
अन्वयः
वृक्षाः _____ इव स्वयम् _____ तिष्ठन्ति अन्यस्य, छायां कुर्वन्ति फलानि अपि _____ (फलन्ति) ।
22. रेखाङ्कितपदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत - $1 + 1 = 2$
(i) दौवारिकः नम्रीभूय प्रणमति ।
(ii) मया बहुशः परीक्षितः असि ।
23. कः कम् प्रति कथयति ? $1 + 1 = 2$
(i) 'सत्यमभिहितं भवता । तदन्यत्र गम्यताम् ।'
(ii) न भवद्भ्यां मन्त्रितम् सम्यक् एतत् ।
24. दुग्धं तक्रं च कदा पिबेत् ? $1 + 1 = 2$
25. अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत - $1 \times 3 = 3$
तपः स्वधर्मवर्तित्वं मनसो दमनं दमः ।
क्षमा द्वन्द्वसहिष्णुत्वं हीरकार्यनिवर्तनम् ॥
(i) तपः किम् प्रोक्तम् ?
(ii) मनसः दमनं किं कथ्यते ?
(iii) अकार्यनिवर्तनम् किम् ?
26. अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत - $1 \times 3 = 3$
समानी व आकृतिः समाना हृदयानि वः ।
समानमस्तु वो मनः यथा वः सुसहासति ॥
(i) वः हृदयानि कीदृशानि स्युः ।
(ii) आकृतिः इत्यस्य कः अर्थः ?
(iii) मनः कीदृशम् अस्तु ?
27. कस्यचिदेकस्य पाठस्य सारांशं पंचवाक्येषु लिखत - $1 \times 5 = 5$
प्राणस्य श्रेष्ठत्वम्
कर्तव्यनिष्ठा
त्याज्यम् न धैर्यम्

खण्ड-ख
(अनुप्रयुक्तव्याकरणम्)

28. अधोलिखितेषु दन्त्यवर्णौ चित्वा लिखत - 1 + 1 = 2
ख, ट, र, द, उ, ल
29. रेखांकितपदेषु सन्धिच्छेदं कृत्वा सन्धिनाम लिखत - 1 × 3 = 3
यत्तु प्रत्युपकारार्थं फलमुद्दिश्य वा पुनः ।
दीयते च परिक्लिष्टं तद्दानं राजसं स्मृतम् ॥
30. सन्धिं कुरुत - 1 + 1 = 2
सर्व + इन्द्रियाणि । तत् + आकर्ण्य ।
31. रेखांकितपदयोः कः मूलशब्दः का च विभक्तिः ? 1 + 1 = 2
वयम् अत्र प्रतिदिनं घटान् स्थापयामः ।
32. रिक्तस्थानेषु अंकानां स्थाने संख्यावाचकानि पदानि लिखत - 1 × 3 = 3
(i) 1 मत्स्यः तत्र वसति ।
(ii) 3 फलानि तत्र सन्ति ।
(iii) 3 बालिकाः कक्षायां सन्ति ।
33. रेखाङ्कितपदयोः कः मूलशब्दः का च विभक्तिः ? 1 + 1 = 2
ते असुराणां विषदाधेभ्यः शस्त्रेभ्यः भीताः आसन् ।
34. रेखांकितपदयोः कः धातुः कश्च लकारः ? 1 + 1 = 2
आर्यभटः खगोलज्ञः आसीत् । शिष्याः प्रविशन्ति ।
35. अधोलिखितयोः समस्तपदयोः विग्रहं लिखत - 1 + 1 = 2
महासत्त्वः । जलाशयनिर्भरम् ।
36. अधोलिखितविग्रहाणां कृते समस्तपदं लिखत - 1 + 1 = 2
रथम् आरूढः ।
कार्यस्य क्षेत्रे ।

37. रिक्तस्थाने किं पदं भविष्यति -

1 + 1 = 2

- (i) गणितविषयान् _____ अनुसंधानं क्रियते । (आ + धृ + ल्यप्)
- (ii) रावणेन सीता बलात् _____ । (ह + क्त)

38. रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत -

1 × 3 = 3

- (i) ते _____ विषयान् शीघ्रम् अवगच्छन्ति । (सर्व)
- (ii) सः प्रसन्नेन _____ कार्यं करोति । (मनस्)
- (iii) मम _____ धनम् नास्ति । (भाग्य)

खण्ड-ग

(रचनाकौशलम्)

39. अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नान् उत्तरत -

1 × 5 = 5

हिमालयो नाम पर्वतः भारतदेशस्य उत्तरदिशायां वर्तते । अस्य शिखरभागाः सदैव हिमाच्छादिताः सन्ति । अत एव सः 'हिमस्य आलयः' कथ्यते । सः विश्वस्य समस्तेषु पर्वतेषु उन्नततमः । सः नगाधिराजः इत्यपि ज्ञायते ।

पर्वतोऽयं शिवस्य क्रीडास्थली, पार्वत्याः जन्मस्थानम् अपि, किन्नर-गंधर्व-सुरादीनां वसतिः अस्ति । हिमालयस्य शृंगानि अत्युन्नतानि सन्ति । अत एव उत्तरदिशायां भारतस्य प्रहरी इव असौ विद्यते ।

प्रश्नाः

- (i) के हिमाच्छादिताः सन्ति ?
- (ii) हिमालयस्य अपरं नाम किम् ?
- (iii) हिमालयः केषां वसतिः अस्ति ?
- (iv) 'शृंगानि' इति पदस्य विशेषणं किम् ?
- (v) 'जन्मस्थलम्' इत्यर्थे अनुच्छेदे कः शब्दः प्रयुक्तः ?

40. अधोलिखितविषयमधिकृत्य मञ्जूषापदसहायतया एकम् अनुच्छेदं लिखत ।

1 × 5 = 5

सत्सङ्गतिः

मञ्जूषा

सतां संगतिः कथ्यते सद्भिः निवसन् नरः सद्गुणी, सत्संगत्या प्राप्नोति यशः शिष्टः विनीतः व्यवहारकुशलः दुर्जनसंगत्या दुश्चरित्रः सतां सह मूर्खः बुद्धिमान् पुष्पैः सह कीटः सतां शिरः आरोहति ।

41. भवान् प्रियांशुः । गतसप्ताहे बुधवासरे रात्रौ दूरदर्शने प्रसारितं संस्कृतनाटकं बहु उत्तमम् आसीत् । प्रतिसप्ताहम् एतादृशाः कार्यक्रमाः पुनः पुनः प्रसारिताः भवन्तु इति प्रार्थयन् निदेशकं पत्रमेकं मञ्जूषाप्रदतैः शब्दैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा लिखतु ।

1 × 5 = 5

लक्ष्मणपुरम्

तिथिः

माननीयाः निदेशकमहोदयाः

दूरदर्शनम् नवदेहली

सादरं निवेदयामि यत् गतसप्ताहे बुधवासरे रात्रौ (i) संस्कृतनाटकम् बहु (ii) आसीत् ।
प्रतिसप्ताहम् एतादृशा (iii) पुनः प्रसारिताः भवन्तु इति (iv) (v) ।

भवदीयः

प्रियांशुः

मञ्जूषा

प्रसारितम्, उत्तमम्, नाटकाः, प्रार्थये, अहम्

42. अधोलिखितं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषापदसहायतया पञ्च वाक्यानि संस्कृतेन लिखत -

1 × 5 = 5

मञ्जूषा

चित्रे वनम् बहवः तत्र पशवः पक्षिणः वृक्षेषु उपविष्टाः, द्वौ सिंहौ, त्रयः मयूराः, द्वौ अश्वौ, त्रयः वृषभाः एकागौः सवत्सा ।

